

Lendületesek: Szentgáli-Tóth Boldizsár

26.5.2026 - | Magyar Tudományos Akadémia

A mesterséges intelligencia az élet minden területén megjelenik, és a folyamat a jövőben várhatóan csak gyorsulni fog. Ez alól a joggyakorlat sem kivétel, ami azonban nemcsak lehetőségeket, hanem veszélyeket is rejthet magában. Ezért a jogtudománynak már most fel kell készülnie az MI támasztotta kihívásokra. E célt szolgálják Szentgáli-Tóth Boldizsárnak, a HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet tudományos főmunkatársának, a Nemzeti Közszerológati Egyetem kutatójának, az Eötvös Loránd Tudományegyetem megbízott oktatójának és munkatársainak kutatásai, amelyekhez a Lendület Programtól nyertek támogatást.

A modern technológia és az utóbbi években szélvész gyorsasággal fejlődő mesterséges intelligencia (MI) egyre nagyobb szerepet játszik mindennapi életünkben: a tudományban, a gazdaságban, az egészségügyben, az oktatásban – gyakorlatilag mindenhol.

Rugalmas keretek létrehozása

Ez alól a társadalmi élet és a jogviszonyok sem kivételek, csak hogy a gyors változásokkal a jogalkotás és a joggyakorlat nem mindig képes lépést tartani. „A jog viszonylag konzervatív, nehezen változó szabályrendszer. Ezzel szemben a mai társadalmi valóságunk rendkívül gyorsan változik, és nagyon dinamikus. Ezek olyan kihívások, amelyekre rugalmas keretek létrehozásával kell reagálnunk – mondja Szentgáli-Tóth Boldizsár, „Az algoritmikus alkotmányosság perspektívái és korlátai” Lendület-kutatócsoport vezetője. – Megpróbálhatjuk a meglévő jogi fogalmainkat alkalmazni a kialakuló újszerű jogviszonyokra, de ez önmagában nem feltétlenül vezet megfelelő eredményre.

Emellett tehát keresnünk kell olyan újszerű eszközöket is, amelyek biztosíthatják, hogy az új technológiai körülmények ne változtassák meg a mindennapjainkat, és az emberi jogok védelme ne szenvedjen csorbát.”

A Lendület-csoport kutatói ebbe a munkába kapcsolódnak be, és ehhez főként az alkotmányjog eszközrendszerét alkalmazzák. A kutatócsoport-vezető elmondta: ahogy új kihívásokkal szembesül a világ, úgy változik az alkotmányjog fókuszja és a területen folyó diskurzus is. A kutatók az elmúlt években például azzal is foglalkoztak, hogy a Covid, illetve a világjárvány kapcsán kialakult közegészségügyi válsághelyzet milyen kihívásokat jelent az emberi jogok szempontjából, és ezekre a különleges jogrendben milyen válaszokat lehet adni.

Jogosan merülhet fel a kérdés, hogy az MI-nek, illetve a tágabb értelemben vett modern technológiának milyen közvetlen vagy közvetett hatása van az alkotmányosságra, a jogrendre, a joggyakorlatra vagy az emberi jogokra. „Egyes országokban már a tárgyalóteremben is jelen van a mesterséges intelligencia, de a parlamentekben is megjelenhet, és e területeken számos feladatot láthat el – folytatja Szentgáli-Tóth Boldizsár. – Az MI például elkészítheti a tárgyalások vagy ülések jegyzőkönyvét, de akár a jogi dokumentumok vázlatát is. Könnyen lehet, hogy hamarosan az ügyvédek már egy generatív MI-alkalmazással fogják elkészíteni a dokumentumokat, a bírós pedig megkérdezheti a mesterséges intelligenciát az ítélet tartalmáról és szövegéről.”

Az MI alkalmazásakor mindig felmerül a jogbiztonság kérdése, legyen szó az egészségügyről, az idősek emberek gondozásáról vagy az online térben folytatott kommunikációról.

Az MI könnyen létrehozhat hamis profilokat, amelyek nevében aztán megjegyzéseket fűzhet a

közösségi médiában közölt bejegyzésekhez. Ezzel kapcsolatban rögtön előkerül a magánszférához kötődő jog, a szólásszabadság, a személyes adatok védelme. A tavalyi romániai elnökválasztás eredményét efféle manipulációk miatt semmisítették meg, vagyis sérülhet a választójog és a teljes demokratikus intézményrendszer is.

A jog három válasza

A mesterséges intelligencia hatása nem kizárólag negatív lehet a jogrendszerre, hiszen segítheti is a hatékony és igazságos joggyakorlást. A segítségével pontosabban lehet előre jelezni a várható folyamatokat, és segíthet az erőforrások jobb elosztásában is. De hogy a pozitív hatások váljanak dominánssá, ahhoz a jogrendszernek alkalmazkodnia kell a megváltozott viszonyokhoz. A jog alapvetően háromféle választ tud adni az új kihívásokra: meg lehet változtatni a normatív szabályozást, vagyis új törvényeket lehet elfogadni; emellett nem kötelező jogi normákat is lehet alkotni (ezt nevezi „soft law” vagy puha jogi megközelítésnek); illetve a bírósági joggyakorlat módosításával is lehet reagálni a megváltozott körülményekre. Az első területen már történtek lépések, hiszen az Európai Unió elfogadott egy MI-rendeletet, amely normatív módon igyekszik szabályozni a felmerülő kérdéseket, és amelyet ezután nemzetiállami szintre is át kell majd ültetni.

A kutató elmondta, hogy a „puha jogi” területen is viszonylag jól állunk, hiszen számos nem kötelező érvényű nemzetközi egyezmény, irányelv és nemzeti stratégia született már az elmúlt években a mesterséges intelligenciával kapcsolatban. Ahol igazán jelentős előrelépésre lenne szükség, az a bírósági esetjog és a jogértelmezések területe, hiszen itt akár a meglévő szabályozás új szempontokat követő alkalmazásával is hatékonyan lehetne kezelni a felmerülő kérdéseket. A kutatócsoport tagjai a Lendület-projekt első időszakában minél több adatot igyekeznek gyűjteni arról, hogy különböző országokban, különböző nemzetközi szervezeteknél milyen jogi dokumentumok, jogi normák léteznek a mesterséges intelligencia és az alapjogok viszonyrendszerében, illetve a bíróságok a különböző jogrendszerekben milyen válaszokat fogalmaztak meg eddig e kérdésekre.

Különösen három területre koncentrálnak:

ezek a szólásszabadsághoz, a tisztességes eljáráshoz, illetve az egészséges környezethez való jog.

Megvizsgálják, hogy milyen eredményre vezettek az MI bírósági gyakorlatba való bevonásával kapcsolatos, eddig elvégzett tesztek, illetve hogy hogyan lehet olyan válaszokat kialakítani a jog eszközeivel, hogy az emberi jogok megfelelő védelmét ebben a korszakban is biztosítani tudjuk.

A kutatócsoport-vezető szerint az MI immár az életünk részét képezi, így nem azon kell gondolkodnunk, hogy a hatásai pozitívak vagy negatívak-e, és emiatt meg lehet-e engedni a térnyerését, hanem arra kell fókuszálnunk, hogy hogyan tudunk a legjobban együttélni vele. „Tilthatjuk is az MI-t, de ennek csak az lenne az eredménye, hogy akkor különböző kerülőutakon kerülne be a rendszerbe.

A mesterséges intelligencia nem jó vagy rossz, hanem vannak bizonyos képességei, illetve adottságai, amelyekkel ha megtanulunk jól együttműködni, akkor nagyon sok mindenben tud nekünk segíteni

- vélekedik az alkotmányjogász. - Már nagyon sokszor megtörtént az emberiség történetében, hogy megjelent egy új találmány, egy új technikai felfedezés, amit kipróbáltak, majd szép fokozatosan integrálták az életbe. Ugyanez történt, amikor az ipari forradalom idején megjelent a vasút és a különböző gépek: elsőre veszélyeseknek, idegennek tündek, majd később megtalálták a helyüket a világban.”

A diszkriminációra hajlamos MI

A joggyakorlatban a kutató szerint számos olyan repetitív, rendkívül idő- és munkaigényes folyamat van, amelyben nagyon hasznos lehet az MI (gondoljunk csak a jegyzőkönyvezésre vagy a hatalmas jogi adatbázisok áttekintésére). Ugyanakkor az emberi jogászok hozzáadott értéke továbbra is nélkülözhetetlen marad. Az MI által esetlegesen megszővegezett dokumentumokat minden esetben jogásznak kell ellenőriznie, különben nagyon káros következményekkel kell szembenéznünk.

Minthogy az MI alapvetően statisztikai alapon hoz döntéseket, igen hajlamos a diszkriminációra, amire a joggyakorlatban különösen oda kell figyelni. Ilyen értelemben az csak mítosz, hogy az MI objektívebb ítéleteket alkothat, mint az előítéleteitől szabadulni képtelen ember. Ha az algoritmus úgy találja, hogy bizonyos társadalmi csoportok körében magasabb a bűnelkövetők aránya, akkor nagyobb eséllyel fog elmarasztaló ítéletet hozni az adott közösségből származó személy esetében, függetlenül az adott kontextustól. Emellett azt is meg kell előzni, hogy a jobb digitális kompetenciákkal rendelkező emberek tisztességtelen előnybe kerüljenek az MI-t és más elektronikai eszközöket alkalmazó joggyakorlat során. „Azok, akik bármilyen okból nem részesültek technikai képzésben, illetve nem rendelkeznek megfelelő eszközökkel, nagyon komoly hátrányba kerülnek – mondja Szentgáli-Tóth Boldizsár. – Vannak tehát előnyök, és vannak hátrányok is. A mi feladatunk az, hogy azokat az eszközöket keressük meg, amelyek révén ki tudjuk aknázni az előnyöket, viszont a hátrányokat minél jobban ki tudjuk küszöbölni, vagy legalábbis keretek között tudjuk tartani.”

https://mta.hu/mta_hirei/lenduletesek-szentgali-toth-boldizsar-115392